

Opgave 3 Massamedia: oorlog tussen pers en politiek

PERS EN POLITIEK

tekst 7

Oorlog tussen pers en politiek

Steeds luider klinkt de kritiek op de pers. Bestuurders overtreffen elkaar met harde uitspraken over het papegaaiende mediacircus, dat weigert zich aan enige controle te onderwerpen. Een rondgang langs hoofdredacteuren en bestuurders leidt tot een verontrustende conclusie: nooit was het wantrouwen tussen pers en politiek zo groot.
Door Gerard van Westerloo

- 1 Ja, er wringt iets in de omgang tussen de Nederlandse pers en het Nederlandse openbaar bestuur. Iets dat verder gaat dan de scepsis die de overheid het vrije woord van nature toedraagt. En iets dat, vice versa, verder gaat dan het gezonde wantrouwen waarmee de vrije pers muskiet sedert de jongste dag de al dan niet gekozen bestuurder bejegt.
- 10 Volgens de koningin regeert in de Nederlandse pers de leugen. Volgens minister van Justitie P.H. Donner leveren de weinige persorganen die nog wel naar kwaliteit streven een achterhoedegevecht.
- 15 'Bij iedere andere tak van bedrijvigheid', zei hij bij het jubileum van de Nederlandse journalistenvereniging, 'zou de wetgever allang hebben ingegrepen.'
(...). Dat is de ene kant, de kant van de overheid.
- 20
- 2 Aan de andere kant, die van de journalisten, is er aan verontruste bewoordingen evenmin gebrek.
'Ik vind', zegt Maria Henneman, tot september hoofdredacteur van *Netwerk*, 'dat de overheid een gevaarlijke paternalistische houding aanneemt tegenover de journalistiek. Ze houden niet van brutale journalisten. Als wij op een ongelegen ogenblik een vervelende vraag stellen, zijn ze al beledigd. Het is altijd onjuist wat wij opschrijven of uitzenden, het deugt niet, het is te cynisch of we hebben hun boodschap niet begrepen. Ze willen dat wij hun verlengde microfoon zijn.' (...)
- 35 'De overheid', zegt Rimmer Mulder, hoofdredacteur van de *Leeuwarder Courant* ten slotte, 'ziet de pers steeds meer als lastig, als een risicofactor. Voor een onafhankelijke kijk is er weinig respect
- 40 meer. Aan alles wat ze doet plakt de overheid liever haar eigen communicatiepakket vast. Dat eindigt in een afschuwelijke maatschappij. Big Brother komt naderbij: één grote centrale die voor ons allemaal bepaalt wat we wel en niet mogen weten en hoe we daarover moeten denken. Zoals de overheid nu met de pers en met de informatie omgaat, ja, dat vind ik antidemocratisch.'
- 50
- 3 Kortom: wat is er anno 2004 aan de hand in het verkeer tussen pers en overheid? Met welke al dan niet verdraaide blik kijken de bedienaren van het vrije woord tegen de overheid aan die zelf vindt dat ze het beste met ons voor heeft? En met welk al dan niet verdiend *dédain* [minachting] kijken de bedienaren van het openbaar bestuur neer op de pers die zich in hun ogen *en masse* heeft overgegeven aan halve waarheden, hele leugens, hypes, roddel, sensatiezucht, nieuwswagerij en georganiseerd beschadigingswerk aan zuurverdiende reputaties?
- 60
- 4 65 Zorgelijke kwestie. In zijn Groningse stadhuis spreek ik met burgemeester Jacques Wallage, hoofdauteur van een rapport dat de aanbeveling doet om jaarlijks een half miljard méér uit te geven aan de eigen overheidsvoorlichting teneinde tegenwicht te bieden aan de tekortkomingen van de vrije pers. Hij heeft zich terdege op het gesprek voorbereid. Het gaat, vindt hij, om een hoogst belangrijke en zorgelijke
- 70
- 75 kwestie: het feit dat wat er in het kabinet of in zijn eigen college van burgemeester en wethouders wordt besproken minder betekenis heeft gekregen, terwijl de weerslag daarvan in de publiciteit de eigenlijke realiteit is geworden. In zijn Haagse jaren, zegt hij, heeft hij gemerkt dat
- 80

je als minister of staatssecretaris heel intensief met heel serieuze vraagstukken bezig kunt zijn, maar dat de publiciteit er dan plotseling een hele andere kant mee op gaat. Zijn bestuur moet moeilijke keuzes maken vanwege de nieuwe wetgeving rond de sociale zekerheid: subsidies aan arme mensen afschaffen of ophouden mensen aan het werk te helpen? 'Een duivels dilemma. Heeft de pers geen belangstelling voor.' Lelijke bezuinigingen voor gehandicapten die het bestuur inhoudelijk nauwkeurig moet afwegen? 'Heel moeilijk. Heeft de pers geen boodschap aan.'

95 Zo bepaalt de pers, impliceert hij, wat wél belangrijk is en wat niet. 'Aan moeilijke vragen komt de pers niet toe, maar voor een vraagstuk als 'Het Wilhelmus is van mij'

100 ruimen ook de betere kranten twee hele pagina's in!'

5 De moderne overheid vertrouwt de vrije pers niet meer en de pers heeft geen vertrouwen meer in de eigen overheid. Het

105 kan er niet aan liggen dat de hoofdredacteurs die ik spreek de pers en al haar uitingen blindelings voor heilig en onfeilbaar houden. Integendeel. De een, Folkert Jensma van *NRC Handelsblad*, zegt

110 dat hij geregeld bevangen wordt door 'een enorme gêne als ik zie wat mijn beroepsgeenoten zoal plegen te doen. Onbekommerd denken: wat een mooi beroep heb ik toch, is er zelden meer bij.

115 Journalisten lopen vaak als kippen zonder kop achter elkaar aan. Er is in ons vak een behoorlijke achterstand in discipline.'

bron: naar maandblad *M*, *NRC Handelsblad* van 4 en 5 september 2004 (verkort en bewerkt)

tekst 8

Oorlog tussen pers en politiek?

Laat ze maar eens naar zichzelf kijken!

De politici klagen dat de pers het allemaal niet snapt. En de journalist vindt dat de persvrijheid te veel in het geding raakt. Maar als politiek en media gewoon eens hun eigen kwaliteit verbeteren, kunnen de verwijten over en weer voortaan achterwege blijven, meent Ton Planken.

Petje af voor het gedegen artikel van Gerard van Westerloo 'Oorlog tussen pers en politiek' in het maandblad *M* van *NRC Handelsblad* van 4 september. Wat me

5 echter opviel aan het stuk, is dat degenen die aan het woord komen, maar weinig wezenlijks aan oplossingen voorstellen. Als we onderzoeken welke processen en mechanismen veroorzaakt hebben dat de

10 huidige situatie kon ontstaan, hebben we misschien aanknopingspunten voor verbetering. Ze komen hier op neer [Slechts twee van de vijf punten die Planken heeft beschreven, zijn hier weergegeven.]:

15 Commercialisering

Ten tweede heeft de intrede van de commerciële televisie een sterk negatieve uitwerking op de publieke omroep en zelfs op de kranten. Commercialisering trekt alles

20 scheef.

Ten slotte moet [de politiek] ook niet van 'de pers' praten. *NRC Handelsblad* is bepaald niet *Nieuwe Revu*, en *Zembla* is zeker niet de ranzige Heleen van Rooijen.

25 Als de majesteit zich opwindt over de roddelbladen, bedoelt zij niet dat alle media door de leugen worden geregeerd.

bron: Ton Planken in *NRC Handelsblad* van 7 september 2004; Ton Planken werkte voor o.a. de *Volkskrant* en *NOS-Televisie*. Hij is nu communicatieadviseur voor overheid en bedrijfsleven.

■ Opgave 3 Massamedia: oorlog tussen pers en politiek

Bij deze opgave horen de teksten 7 en 8.

Lees de vetgedrukte inleiding en de regels 1 tot en met 20 van tekst 7.

Minister van Justitie Donner klaagde over het gebrek aan kwaliteit bij de pers. “Bij iedere andere tak van bedrijvigheid zou de wetgever allang hebben ingegrepen.” (regels 15-18)
De wetgever grijpt niet in omdat dit in strijd zou zijn met één van de grondwettelijke rechten van Nederland.

- 3p **16** □ Welk grondrecht wordt hier bedoeld? Leg uit wat dit grondrecht inhoudt en welke grenzen in de Grondwet aan dit grondrecht gesteld zijn.

Lees alinea 2, de regels 21 tot en met 50 van tekst 7.

In alinea 2 uiten journalisten kritiek op de houding van de overheid tegenover de journalistiek. Rimmer Mulder van de *Leeuwarder Courant* noemt die houding zelfs antidemocratisch (regel 50). Massamedia waaronder kranten, radio en televisie vervullen een aantal politiek-maatschappelijke functies. Enkele daarvan zijn van bijzonder belang in een democratie, bijvoorbeeld de informatiefunctie. Uit alinea 2 zou je kunnen concluderen dat volgens de journalisten die aan het woord komen, de overheid het de journalisten moeilijk maakt om functies die van belang zijn voor het functioneren van de democratie naar behoren te vervullen.

- 4p **17** □ Welke twee functies die de massamedia hebben voor de democratie staan volgens deze journalisten onder druk? *Noem andere functies dan de informatiefunctie.*
Leg per functie uit wat maakt dat die functie onder druk staat.
Doe dit aan de hand van uitspraken uit de tweede alinea (regels 21-50).

Lees alinea 3, regels 51 tot en met 64.

- 3p **18** □ Noem drie journalistieke normen of regels die zouden moeten voorkomen dat de pers zich ‘overgeeft aan halve waarheden, hele leugens, sensatiezucht etc.’.

Lees alinea 4, regels 65 tot en met 101.

Jacques Wallage, burgemeester van Groningen, is kritisch over de rol van de pers.

- 3p **19** □ Welke theorie over de invloed van de media herken je in alinea 4? Leg deze theorie uit en geef daarbij een citaat uit alinea 4.

Lees alinea 5, regels 102 tot en met 117.

- 2p **20** □ Op welk verschijnsel in de journalistiek heeft Folkert Jensma van *NRC Handelsblad* kritiek?
Kies uit de volgende begrippen: framing, hypes, verschraling, infotainment.
Geef de betekenis van het door jou gekozen begrip.

Eindexamen maatschappijleer vwo 2006-I

De vragen 21 tot en met 24 hebben betrekking op tekst 8 in het bronnenboekje.

Lees tekst 8.

In het punt 'Commercialisering' bekritiseert Planken de negatieve invloed van de komst van commerciële televisie op de publieke omroep en de kranten.

- 2p 21 Welke invloed kan commercialisering hebben op de programmering van *de publieke omroep*? Geef twee voorbeelden.

Het Commissariaat voor de Media ziet toe op de naleving van regels en voorschriften door de publieke omroep.

- 2p 22 Op welke regels of voorschriften uit de Mediawet ziet het Commissariaat voor de Media toe? Noem twee voorbeelden van die regels en licht elk voorbeeld toe.

Planken stipt aan dat de komst van commerciële zenders ook een negatieve uitwerking heeft gehad op kranten.

- 1p 23 Noem een negatief gevolg van commerciële tv-zenders voor de financiële positie van kranten.

In het laatste punt roept Planken de politiek op om 'de pers' niet op één hoop te gooien. Met betrekking tot de dagbladpers worden vaak twee categorieën van landelijke dagbladen onderscheiden.

- 2p 24 Tot welke categorie wordt *NRC Handelsblad* gerekend? Noem ook de andere categorie en geef een voorbeeld van een dagblad dat tot deze categorie wordt gerekend.

Het debat over de kwaliteit van de pers werd in *NRC Handelsblad* op 17 september gesloten met een artikel van Piet Hagen, getiteld: 'Debat over pers weinig feitelijk'. Hij sprak daarin ook over het artikel 'Oorlog tussen pers en politiek' van Gerard van Westerloo (tekst 7 is een sterk verkort en bewerkt deel van het volledige artikel) en concludeerde: "Het leverde interessante discussiestof op voor de opiniepagina. Jammer alleen dat de feitelijke onderbouwing zo mager was."

Stel dat het artikel van Van Westerloo ('gedegen' volgens Planken) in een wetenschappelijk tijdschrift had gestaan. Daar gelden andere maatstaven dan in de journalistiek. In een wetenschappelijk tijdschrift dient de kwaliteit van de pers te worden beoordeeld naar de maatstaven van sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Men kan dan bijvoorbeeld een vraag stellen naar de generaliseerbaarheid van de gedane uitspraken.

- 2p 25 Formuleer twee kritische (onderzoeks)vragen die betrekking hebben op de generaliseerbaarheid van uitspraken die genoemd worden in de vetgedrukte inleiding en in de regels 1 tot en met 20 van tekst 7.